
A tömeg szerepe a szinoptikus evangéliumokban

The role of the crowd in the Synoptic Gospels

Szabó János Bence¹

Beérkezett/Received: 2025.11.20.

Lektorálva/Reviewed: 2025.12.01 / 2025.12.03.

Elfogadva/Accepted: 2025.12.10.

DOI: 10.36007/teofor2025.2.047-079

Abstract: The role of the crowd in the Synoptic Gospels

This study examines the role, composition, and theological significance of the “crowd” (ὄχλος – okhlos) within the narrative framework of the Synoptic Gospels. Its central focus is how Matthew, Mark, and Luke portray the multitudes surrounding Jesus and what narrative and theological functions they assign to them. The research provides a detailed linguistic analysis of the Greek terms referring to groups of people (ὄχλος, πλῆθος, λαός), highlighting their lexical distinctions and theological nuances. It explores the crowd’s geographical and cultural composition, the circumstances of its first appearances in each Gospel, and the diverse reactions of the multitude to Jesus’ teachings, miracles, and person. The study demonstrates that the Synoptic depiction of the crowd is marked by ambivalence: the multitude can serve as an attentive audience, a witness to Jesus’ miraculous works, yet also as an obstacle or a source of misunderstanding. Thus, the crowd functions not merely as a narrative backdrop but as a theologically charged element through which the evangelists present the dynamic interaction between divine revelation and human response.

¹ Mgr. SZABÓ János Bence, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem doktorandusza. szabo.janos.bence@gmail.com

Keywords: crowd, exegesis, Theological characterization, synoptic gospels, Lexical comparison(ὄχλος – πλῆθος – λαός)

Bevezetés

Jelen tanulmány célja a tömeg (ὄχλος - *okhlos*) szerepének és karakterének vizsgálata a szinoptikus evangéliumok alapján. Máté, Márk és Lukács evangéliuma sok tekintetben azonos szempontból közelíti meg és mutatja be Jézus életét, szolgálatát, halálát és feltámadását, ezért kapták az együtt látó, vagyis szinoptikus jelzőt. Ez az együtt látás mind tartalmuk, mind kifejezés módjuk tekintetében megfigyelhető.² Jézus tanítását már a kezdetétől fogva nagy tömeg kísérte végig, Jézus nyilvános szolgálatának egyik állandó és jelentős kísérője a tömeg. A tömeg jelenléte nem csupán elbeszélői elemként szolgál, hanem a narratíva teológiai és antropológiai rétegeit is gazdagítja. A tömeg, különböző szituációkban tűnik fel: hallgatja Jézus tanítását, csodáinak tanúja, lelkesedik érte, olykor akadályként jelenik meg, máskor manipulálható tömegalakként szerepel – végül a passió eseményeiben is fontos szerepet kap. Jelenléte tehát nem semleges, hanem jelentéssel telített: a tömeg hol támogatja, hol pedig elutasítja Jézust.

Kérdés azonban, hogy az együtt látás a tömeg esetében is fennáll-e a szinoptikusoknál, vagy esetleg különböző módon közelítik meg a témát, más-más oldalát felmutatva a Jézust körülvevő sokaságnak? A jelen tanulmány célja, hogy feltérképezze a tömeg szerepét a három szinoptikus evangéliumban. Milyen módon használja a három evangélista az ὄχλος (*okhlos*) kifejezést? A vizsgálat középpontjában az a kérdés áll, hogy ez a fogalom milyen jelentéstartalommal bír, és vajon szinonimaként vagy eltérő teológiai szándékkal jelennek-e meg az evangéliumi szövegekben. Ennek tisztázása hozzájárulhat a szerzők teológiai koncepcióinak mélyebb megértéséhez, különösen abban a tekintetben, hogy milyen szerepet szánnak a tömegnek Jézus küldetésében. A kutatás emellett kitér a tömeg első megjelenéseinek vizsgálatára is az egyes evangéliumokban, annak érdekében, hogy feltér-

² Tenney (2012) 165.o.

képezze a szereplői hálózatban betöltött kezdeti funkciókat. A tömeg „karakterének” feltérképezése – azaz annak, hogyan viszonyul Jézushoz pozitív vagy negatív módon – lehetővé teszi annak vizsgálatát, hogyan jelenik meg az emberi válasz a Messiással való találkozásban. Az alapvetően gyűjtőfogalomnak számító tömeg szónak a pontos jelentését, jelentőségét, karakterét igyekszik körbejárni ez a tanulmány. A kutatás célja nem csupán a fogalmi és lexikai különbségek feltérképezése, hanem a tömeg ábrázolásán keresztül annak a komplex teológiai képnek a megértése is, amelyet a szinoptikus evangélisták a népről, a hallgatóságról és az emberiség Jézusra adott válaszairól alkotnak. Az eredmény segítséget nyújthat az evangéliumok teológiaiájának jobb áttekintéséhez, valamint a szövegek értelmezéséhez és magyarázatához.

A „tömeg” fogalmának nyelvészeti vizsgálata

A ὄχλος kifejezés jelentése és használata

A szinoptikus evangéliumok elsősorban az ὄχλος-t (*okhlos*) használják a Jézust körülvevő tömeg kifejezésére. Ezt mutatja a szó előfordulásának gyakorisága is az egyes evangéliumokban. Máténál 50 alkalommal, Márknál 39, Lukácsnál csak az evangéliumát számolva 41-szer fordul elő az ὄχλος (*okhlos*) kifejezés. Érdekes megfigyelni, hogy János evangéliumában a tömeg mindössze 20 alkalommal kerül elő, míg a szinoptikusoknál alig használt³ Ἰουδαῖος (*Iudaios* – zsidó) kifejezés 71-szer is leírásra került a negyedik evangéliumban. Tehát János, a Jézust körülvevő tömeget elsősorban zsidókként jellemzi és egyértelműen negatív színben látja és láttatja Jézus hallgatóságát, míg a szinoptikusok egy alapvetően semlegesebb kifejezést használnak. Az ὄχλος (*okhlos*) általános jelentéstartalma a szótárak szerint elég semlegesnek mondható. Az ὄχλος (*okhlos*) legáltalánosabb értelemben rendezetlen tömeget, sokaságot, embercsoportot jelent. Ezt az értelmet találjuk a klasszikus görög íróknál (pl. Thuküdidész, Euripidész) és az Újszövetségben is.⁴ A szó gyakran a köznépet, a hét-

³ Máténál 5, Márknál 6, Lukácsnál szintén 5 alkalommal fordul elő.

⁴ Györkösy-Kapitánffy-Tegyei

köznapi emberek sokaságát írja le, szemben a vezető réteggel vagy a katonai elittel. Balázs például ezt írja róla: „Egy bizonyos helyen összeverődött szervezetlen: tömeg, közös célok és személyes kapcsolatok nélküli embercsoport, sokaság.”⁵ Időnként az ὄχλος (*okhlos*) hordozhat pejoratív felhangot is. A Beekes etimológiai lexikonja kiemeli az „orderless crowd” („rendezetlen tömeg”) meghatározást, sőt olyan jelentéseket is, mint „disturbance” (zavargás) vagy „annoyance” (kellemetlenség) Ezek többnyire nem az elsődleges jelentést takarják, de szintén a kifejezéshez tartoznak, ugyanis külön kifejezés nincs a görög nyelvben a csőcselékre. A görög irodalomban és politikai szövegekben a csőcselék (mob) gyakran veszélyt jelentett a rendre, és a kifejezés kapcsolódott a „mob-rule” (ὀχλοκρατία - *okhlokratia*) fogalmához.⁶ Az ὄχλος (*okhlos*) jelenthetett fegyvertelen kísérőket, közkatonákat, vagy akár hadsereghez kapcsolódó csoportokat. A Thuküdidésznel és más történetíróknál előfordul, hogy hajók, lovak vagy fegyverek „tömegéről” beszélnek, tehát a szó nem mindig emberekre vonatkozik, hanem egyszerűen nagy számosságra.⁷ Az ὄχλος (*okhlos*) nemcsak fizikai tömeget jelölhet, hanem átvitt értelemben fáradságot, bajt, terhet is. Például az ὄχλον παρέχειν (*okhlon parekhein*) annyit tesz: kellemetlenséget okozni. Ez a metaforikus használat a mindennapi beszédben és irodalmi szövegekben egyaránt előfordult.⁸ Az etimológiai megjegyzések szerint az ὄχλος (*okhlos*) indoeurópai gyökerű (*uogh-(s)lo-, *uegh-), amely eredetileg mozgással, szállítással kapcsolatos fogalmakhoz kötődött. Ez a „mozgatott tömeg” képe talán magyarázza a szó alapjelentésének dinamikus, olykor kaotikus árnyalatát.⁹ Az ὄχλος (*okhlos*) jelentésvilága tehát a konkrét, látható embercsoporttól a metaforikus, „zavart” vagy „kel-

⁵ Balázs Károly: Újszövetségi Szómutató Szótár. Elérhető online: <https://bibliatanulmanyozas.bibliatarsulat.hu/ujszovetsegiszomutato/> letöltés dátuma: 2025.04.25.

⁶ <https://quod.lib.umich.edu/d/did/did2222.0003.848/--ochlocracy-or-mob-rule?hi=0;rgn=main;view=fulltext;q1=Government> letöltés dátuma: 2025.04.25.

⁷ Györkösy-Kapitánffy-Tegyei

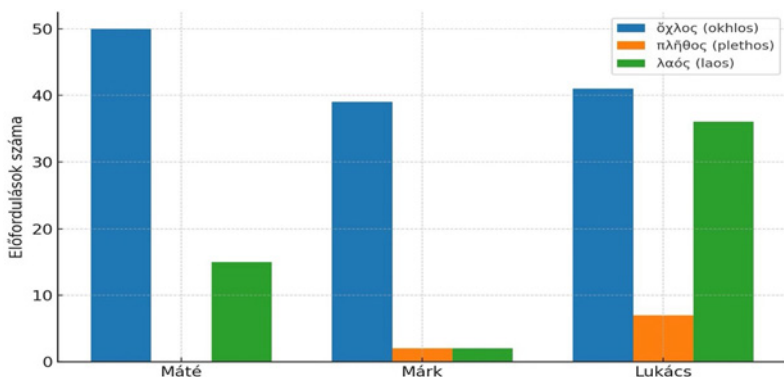
⁸ Györkösy-Kapitánffy-Tegyei

⁹ Beekes (2010)

lemetlenséget” kifejező fogalomig terjed. Az ókori görög társadalomban a rendezetlen tömeg gyakran negatív konnotációt kapott, míg az Újszövetségben általában az elsődleges jelentését használva egyszerűen a Jézus körül összegyűlt emberek sokaságát írja le. Az ὄχλος (*okhlos*) újszövetségbeli, illetve azon belül az egyes evangéliumokban megfigyelhető karakterének felvázolásához azonban meg kell vizsgálni a tömeg feltűnését, összetételét, reakcióját, pozitív és negatív megjelenését egyaránt, hogy átfogóbb képet kaphassunk az ὄχλος (*okhlos*) teológiájáról.

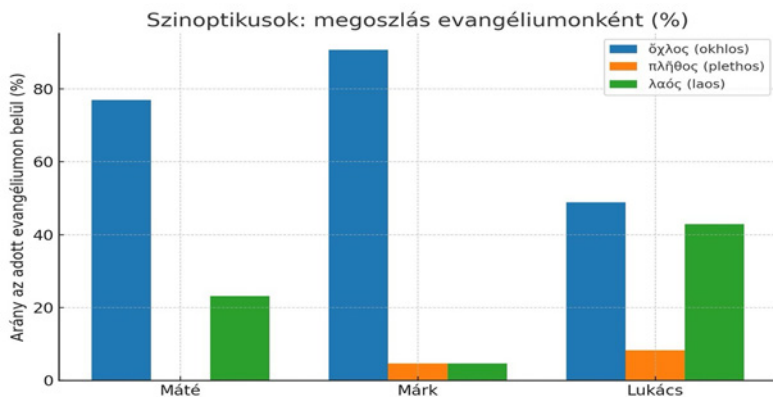
A πλήθος és a λαός kifejezések összevetése az ὄχλος-szal

A szinoptikus evangéliumokban az ὄχλος (*okhlos*), mellett előkerül még két kifejezés, ami a Jézust körülvevő embereket ábrázolja: a πλήθος (*plēthos*) és a λαός (*laos*). A πλήθος (*plēthos*) jelentése sokaság, ami kimondottan a mennyiségre, nagyságra utal. A λαός (*laos*) jelentése nép.¹⁰ Ezek a kifejezések mind az emberek összességére vonatkoznak, de használatuk és hangsúlyuk eltérő. Ahogy a fenti adatokból is kiderül a leggyakrabban használt kifejezés mindhárom szinoptikus evangéliumban az ὄχλος (*okhlos*), ugyanakkor, ha összevetjük a πλήθος (*plēthos*) és λαός (*laos*) kifejezések előfordulásának gyakoriságával, akkor érdekes megfigyelésre tehetünk szert.

¹⁰ Balázs Károly: Újszövetségi Szómutató Szótár. Elérhető online: <https://bibliatanulmanyozas.bibliatarsulat.hu/ujszovetsegiszomutato/> letöltés dátuma: 2025.04.25.

A πλήθος (*plēthos*) Máténál 0, Márknál 2, Lukácsnál 7-szer szerepel. A λαός (*laos*) pedig Máténál 15, Márknál 2, Lukácsnál 36 alkalommal található. Az arányok diagramon szemléltetve még látványosabbak:

Az első diagramon az előfordulások száma látható, míg a második diagramon megfigyelhető, hogy az egyes evangéliumokban százalékosan hogyan oszlik el a kifejezések használata. Ezek alapján több következtetést is le lehet vonni.

Az látszik, hogy az ὄχλος (*okhlos*) a szinoptikus evangéliumokban messze a leggyakrabban használt kifejezés a „tömegre”. Az adatok szerint Máté és Márk evangéliumaiban különösen hangsúlyos. Mindkettejüknél jóval meghaladja a λαός (*laos*) vagy a πλήθος (*plēthos*) előfordulásait, ami arra utal, hogy e két evangélista a Jézus szolgálata körül állandóan jelenlevő néptömeget a narratíva egyik kulcs-szereplőjeként kezeli. A szóhasználatban a hangsúly nem annyira a „nép” (mint történeti-teológiai kategória) vagy a „sokaság” (mint számszerűség) fogalmán van, hanem a „mozgásban lévő, alakuló, reagáló tömeg” bemutatásán. Ezzel szemben a λαός (*laos*) erőteljesen Lukácshoz kötődik. Az összes szinoptikus előfordulás ~68%-a nála van, és Lukácsnál az ὄχλος (*okhlos*) és a λαός (*laos*) közel azonos arányban fordul elő. Ez alátámasztja, hogy Lukácsnál a „nép” teológiai kategória (Isten népe, Izráel) hangsúlyos. Ez összhangban áll azzal, amit Gnülka ír Lukácsról. Ő a lukácsi kettős művet alapul

véve azt fejtegeti, hogy Jézus a néphez, azaz Izráelhez jött, de a „működésében érezhető feszültség van.”¹¹ Jézusban az isteni meglátogatás vált valóra, amit a népnek a helyén kell kezelnie, azaz élniük kellene a felkínált kegyelemmel, és el kell köteleződniük a Messiás követésére. Mivel Izráel részéről nem ez a reakció érkezett, ezért megszűnik kiváltságos népnek lenni. „A tiszteletreméltó λαός (*laos*) fogalmat, amely a görög Ószövetségben már Isten népét (Izraelt) jelöli, újra meg kell határozni, minden népre vonatkoztatva.”¹²

Máténál a λαός (*laos*) ugyan többször is előfordul, de a kontextust figyelembe véve kiderül, hogy elsősorban nem a tömeg szinonimájaként használja. A 15 előfordulás több mint fele még Jézus Jeruzsálembe érkezése előtt szerepel, és többségében ószövetségi szakaszok idézése, vagy azokra való utalás kapcsán. Ez arra enged következtetni, hogy Máté a LXX szövege szerint idézi az adott helyeket. A Máté 1,21-ben a nép megszabadításáról ír, ami ugyan nem konkrét idézet, de utalásként lehet értelmezni.¹³ A Máté 2,6-ban, 4,16-ban, 13,15-ben és 15,8-ban pedig olyan idézetek kapcsán kerül elő a λαός (*laos*) kifejezés, amelyek a Máté teológiájában hangsúlyos beteljesedés¹⁴ alátámasztására szolgálnak. Máté a λαός-on (*laos*) belül bizonyos kisebb embercsoportokat is meghatároz. A nép írástudói (γραμματεῖς τοῦ λαοῦ – *grammateis tou laou*), illetve a nép vénei (πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ – *presbuteroi tou laou*), akik kapcsán előkerül a kifejezés. Érdekes megfigyelni, hogy Máténál a λαός (*laos*) soha nem utal a Jézust hallgató tömegre, viszont a passió történetben ezzel írja le a Jézust elítélni vágyó sokaságot (Máté 27,25).

Az egyetlen perikópa amelyben az ὄχλος (*okhlos*) és a λαός (*laos*) egymással párhuzamba állítható Máténál, az a fogoly elbocsátásáról szóló leírás. Itt azt írja, hogy a helytartó a sokaság (ὄχλος – *okhlos*) kedvéért szokott szabadon bocsátani egy foglyot az ünnepen (Máté 27,15), és a nép (λαός – *laos*) felel neki. Viszont még ezen a helyen sem feltétlenül kell szinonimaként értelmezni a két kifejezést, mert az el-

¹¹ Gnika (2007) 182.o.

¹² Gnika (2007) 183.o.

¹³ Blomberg (1992) 59.o.

¹⁴ Köstenberger, Goswell (2023) 385.o.

sőt lehet egy általános kijelentésként értelmezni, mivelhogy egy szokást ír le. Így az ὄχλος (*okhlos*) utalhat általában az ünnepeken jelenlevő embertömegre, míg a λαός (*laos*) konkrétan azokat írja le, akik Jézus kivégzését szorgalmazzák. Márknál a λαός (*laos*) használatát illetően nem figyelhető meg semmilyen teológiai koncepció, két előfordulásból nem lehet messzemenő következtetéseket levonni.

A πλήθος (*plēthos*) kifejezés szintén Lukácsnál jelenik meg hangsúlyosan a szinoptikus evangéliumok közül: a 9 előfordulásból 7 az ő evangéliumában található, míg Máté egyáltalán nem használja, Márk pedig csak kétszer. Ez azt jelenti, hogy a szó szinoptikus használatának mintegy 78%-a Lukácshoz kötődik, ami egyértelműen mutatja az ő stiláris és teológiai sajátosságát. A πλήθος (*plēthos*) szóhasználatában a kvantitatív árnyalat kerül előtérbe: nem egyszerűen „tömeget” jelent, hanem a „nagy számú sokaságot”, az emberek tömegének nagyságát és bőségét. Lukácsnál ez gyakran kapcsolódik a Jézust körülvevő emberek vagy seregek leírásához (pl. Lk 2,13 – „mennyei seregek sokasága”; Lk 5,6 – „halak nagy sokasága”), de előfordul a tanítványokat vagy a Jézushoz gyülekező embereket bemutatva is (Lk 6,17; 19,37). Ez a szóválasztás jól illeszkedik Lukács átfogó narratív teológiájához, amelyben hangsúlyos szerepet kap az üdvtörténet tágassága és a résztvevők nagy száma. A πλήθος (*plēthos*) arra irányítja az olvasó figyelmét, hogy Jézus működésének hatása nem marginális, hanem tömegeket vonz; a mozgalom kiterjedtségét, a részvétel nagyságrendjét hangsúlyozza. Az is figyelemre méltó, hogy Lukács a πλήθος (*plēthos*) szót nemcsak emberekre, hanem más jelenségekre (pl. halakra, mennyei seregekre) is alkalmazza, ezzel erősítve a kifejezés alapjelentését: „valaminek a nagy mennyisége”. Ez a használat kontrasztban áll a ὄχλος-szal (*okhlos*), amely inkább a „reaktív, jelenlevő tömeg” dinamikáját ragadja meg, míg a πλήθος (*plēthos*) inkább mennyiségi és grandiózus dimenziót ad a történetnek. Mindez arra utal, hogy Lukács számára a πλήθος (*plēthos*) nemcsak stiláris változatosságot jelent, hanem szerves része annak a szemléletnek, amely Jézus üzenetét és cselekedeteit széles körben ható, nagy horderejű eseményként mutatja be. Márk evangéliumában a πλήθος (*plēthos*) egyértelműen az ὄχλος (*okhlos*) szinonimájaként jelenik meg. A két

előfordulás két egymást követő versben található a Márk 3,7-8-ban, ahol a tömeg összetételét írja le, hogy mely helyekről jöttek megnézni és hallgatni Jézus ténykedését. Márk tehát a tömeg nagyságát akarta ezen a helyen hangsúlyozni, míg Máté a paralel szakaszban az ὄχλος-t (*okhlos*) használja.

A tömeg összetétele és kulturális háttere

A jelentéstartalom tisztázása után a következő fontos lépés a tömeg összetételének a vizsgálata. Mindhárom szinoptikus evangélium szerzője fontosnak tartotta, hogy betekintést adjon arra nézve, hogy kik alkották a tömeget, annak első megjelenésekor. Elsősorban földrajzi besorolások alapján beszélnek az emberek származásáról. Így, ezek alapján lehet következtetni – az evangélium első olvasói számára talán nyilvánvaló – kulturális és vallási hátterükre. Lukács ezen a téren is kilóg kissé a sorból. Míg Márk hét, Máté hat földrajzi helyet sorol fel a tömeg összetételének leírásakor, addig Lukács beéri négy megemlékezésével is.

	Máté 4,24-25	Márk 3,7-8	Lukács 6,17
Galilea	✓	✓	
Júdea	✓	✓	✓
Jeruzsálem	✓	✓	✓
Dekapolisz	✓		
Idumea		✓	
Jordánon túli vidék	✓	✓	
Tírusz és Szidón		✓	✓
Szíria	✓		

Lukács a 6,17-ben Júdeát, Jeruzsálemet, Tíruszt és Szidónt említi, ahonnan származtak a Jézust körülvevő sokaság tagjai. Az első két helyet mind Márk, mind Máté írja, utóbbi kettő csak Márknál szerepel Lukácson kívül. Az bizonyos, hogy a kevesebb hely említésével Lukács nem a tömeget akarta kisebbiteni az olvasók szemében, inkább arról van szó, hogy míg Márk és Máté a tömeg sokszínűségét a származásukon keresztül mutatja be, addig Lukács az említett helyen inkább a mennyiségre fókuszál. A 6,17-ben, egy versen belül előfordul az ὄχλος (*okhlos*), a πλῆθος (*plēthos*), sőt még a λαός (*laos*) is, ráadásul megtoldva még a πολὺς (*polus* - nagy, hatalmas) jelzővel (szó

szerint fordítva a tanítványok nagy tömegéről és a nép nagy sokaságáról ír). Ez persze nem azt jelenti, hogy Lukács ne tudna, vagy ne számítana neki a tömeg társadalmi sokszínűsége,¹⁵ de az adott helyen még jobban kiemeli a kvantitatív oldalát, mint Máté, vagy éppen Márk.

Az említett földrajzi nevek kapcsán elmondható, hogy a legtöbb helyet Márk említi (amennyiben Tíruszt és Szidont két külön földrajzi névként és nem együtt egy gyűjtőfogalomként kezeljük), de amíg Lukács egyszerűen beéri kevesebb név felsorolásával, addig Máté Márkhoz képest két új területet is megnevez. Azt, hogy ezzel pontosabb és nagyobb jelentőségű földrajzi behatárolást adna Jézus tevékenységének – ahogyan Kókai-Nagy írja¹⁶ – ez alapján még nem lehet igazolni. Sőt, mivel Márk több helyet említ, ezért állítja Cousland, hogy “Máté beszámolója észrevehetően limitáltabb”¹⁷ ezen a téren. Ezért célszerű sorra venni a felsorolt földrajzi helyeket, hogy kiderüljön mit akar egyik és másik evangélista kifejezni velük. Az egyértelműen látszik, hogy a felsorolások reprezentatív jellegűek, egyik evangéliumban sem találkozunk azzal, hogy a teljesség igényével mutatná be a tömeg tagjainak származását. Ezért inkább az a kérdés, hogy miért éppen azok a helyek lettek a narratíva részei, amelyeket a szövegekben találunk.

Jeruzsálem, Júdea és Galilea említése azért lényeges, mert Izráel egészét reprezentálja.¹⁸ Kókai kimondottan Mátéra fókuszálva állítja, hogy azokat a helyeket tartja meg Márk anyagából, amelyeket a rabbi is használtak Izráel teljességének a leírására.¹⁹ Ugyanakkor fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon csak Máté akarta ezt kifejezni vele, vagy Márknál is megfigyelhető ugyanez a szándék? Az igaz, hogy

¹⁵ Carson felhívja rá a figyelmet, hogy a különbségek túlzott hangsúlyozása félrevehet a teológia meghatározásában, mert azt a benyomást kelti, mintha a szerző a felhasznált hagyománnyal nem is törődne, csak a saját szerkesztésre figyelne. Carson (2007) 108.o.

¹⁶ Kókai-Nagy (2007) 19.o.

¹⁷ Cousland (2001) 54.o.

¹⁸ Lane (1974) 129.o.

¹⁹ Kókai-Nagy (2007) 19.o.

Máté esetében sokkal egyértelműbben jön elő a zsidó háttér, így nála hamarabb következtetünk arra, hogy Izráel egészét akarja reprezentálni a tömegben, mint Jézus hallgatóit, illetve Jézus által megszólítottakat. Viszont azt sem szabad elfelejteni, hogy Márk narratívája, ha kevésbé hangsúlyosan és nyíltan is, de szintén zsidó alapokon nyugszik és arra épül, így nem meglepő, ha ő is utal Izráel egészére. Ezt csak megerősíti az a tény, hogy Josephus, amikor arról ír, hogy a zsidó nép sokasága összegyűlik az ünnepre, akkor szinte ugyanazt a felsorolást írja, mint Márk.²⁰ Természetesen a két pogány város, Tírusz és Szidón nem kerül említésre Josephusnál, viszont Jerikó és Pérea pluszban szerepelnek hozzá képest. Ennek fényében az a kérdés is felmerül, hogy ha Josephus a történetíró és Márk evangélista is befoglalta írásába Idumeát, amikor Izráelre hivatkozik, akkor Máté miért hagyta ki? Az, hogy Máté ennyire ragaszkodott volna a rabbik által használt terminusokhoz nem valószínű, tekintve, hogy Máté milyen negatív hangvétellel ír evangéliumában az írástudókról. Az egyértelműen kiderül mindhárom (sőt mind a négy) evangéliumban, hogy Jézus Izráelhez érkezett, mind területileg, mind származásilag tekintve, így az elsődleges célközönségét is Izráel jelentette.²¹ Tehát a fő kérdést nem az Izráelre való utalások közti különbségek, hanem a pogány területek említése jelenti.

Az egyik ilyen kérdéses helyszín Szíria említése Máté evangéliumában, nehéz ugyanis behatárolni, hogy mely területre gondolt az evangélista, vagy a többféle alkalmazás közül melyiket használta. A Szíria megnevezés utalhat a római provinciára, vagy akár a Misna által használt értelmezés szerinti földrajzi régióra is.²² Az is elképzelhető, hogy egyszerűen a Márknál szereplő Tírusz és Szidón városokat akarta helyettesíteni, vagy egy kissé kiterjeszteni a terület megnevezésével, viszont ez ellen több érv is szól. Tírusz és Szidón főnyciai városok voltak, míg Cousland a mellett érvel, hogy Szíria említése azért nem lóg ki igazán a sorból, mert a többi helyhez hasonlóan elsődlege-

²⁰ Josephus: A zsidó háború II/3 (1990) 140.o.

²¹ Néhány példa: Márk 7,27; Máté 10,5-6; Lukács 1,68

²² Kókai-Nagy (2007) 19.o.

sen zsidó lakta területről van szó.²³ Tehát Márknál és Lukácsnál Tírusz és Szidón említésével kerülnek pogány származásúak a tömegbe, míg Máténál inkább a Tízváros (Dekapolis) megjelenése az, ami a pogány, illetve hellenizált háttérű emberekre utal a felsorolásban. Dekapolis a Jordán keleti oldalán fekvő városok szövetsége volt. Habár Márk is említi a Jordánon túli területet, mint a tömeg egy részének származási helyét, Máté még Dekapolist is kiemeli. Hogy konkrétan mely városok tartoztak bele ebbe szövetségbe, és a Dekapolis gyűjtőnévbe, az nem teljesen egyértelmű, a kutatók közt nincs konszenzus.²⁴ Viszont az biztos, hogy a zsidók szemében pogány területnek számított.²⁵

A legérdekesebb a felsorolt területek közül a Márk által említett Idumea. Az egész újszövetségben egyedül itt kerül elő a kifejezés. Az LXX még Edom-ra használta ezt a kifejezést, de Idumea az első században már Júdea déli területét takarta, ahol olyan edomiták laktak, akikre a Makkabeusok idejében ráerőszakolták a Judaizmust.²⁶ Idumea területe azért is különleges, mert míg a többi területet érinti Jézus a működése során, addig Idumeáról sehol nem olvassuk, hogy ott is ténykedett volna.²⁷ Ennek kapcsán felmerül a kérdés, hogy hogyan kerülnek olyan emberek Jézus mellé, akiknek a lakhelyén, természetes környezetében csak később, vagy akár egyáltalán nem is tűnik fel Jézus. Erre a legkézenfekvőbb magyarázatot az adja, ha elfogadjuk, hogy Jézus csodatételei olyan kuriózumot jelentettek, aminek gyorsan híre ment nem csak Izráelben, hanem a szomszédos területeken is.²⁸ Edwards azt írja, hogy „Jézus hírneve messzire elhatolt és mindent átfogott, ami annál is figyelemreméltóbb a kor társadalmi megosztottságait tekintve.”²⁹ Stuhlmacher is óvva int attól, lebecsüljük a gyógyító csodák jelentőségét.³⁰

²³ Cousland (2001) 57.o.

²⁴ Kókai-Nagy (2007) 20.o.

²⁵ Cousland (2001) 58.o.

²⁶ France (2002) 154.o.

²⁷ Lane (1974) 129.o.

²⁸ U.o.

²⁹ Edwards (2002) 103.o.

³⁰ Stuhlmacher (2017) 90.o.

A különbségek alapján felmerülő kérdésekre a legkézenfekvőbb magyarázatnak az tűnik, ha nem akarunk többletjelentést mögé látni minden egyes földrajzi helynek, ami leírásra került az egyes felsorolásokban. Mindhárom szinoptikus evangélista célja az volt, hogy reprezentatív jelleggel felmutassa olvasóinak, hogy mekkora tömeg gyűlt Jézus köré, azaz ha különböző módokon, más kifejezéseket, vagy eszközöket használva, de mindhárman utalni akartak az embertömeg nagyságára, mennyiségére. Másrészt azt is nyilvánvalóan szemléltetni akarja Máté, Márk és Lukács is, hogy a Jézust körülvevő tömeg elég sokszínű. Nem csak Izráel népéből, hanem a pogányok közül is sokan voltak kíváncsiak Jézusra, aki pedig inkluzív módon fogadott mindenkit.

A tömeg első megjelenése az evangéliumokban

A tömeg összetételének áttekintése után érdemes megvizsgálni, hogy milyen körülmények között tűnik fel először az ὄχλος (*okhlos*) az egyes evangéliumokban. Az első előfordulás kontextusa különösen beszédes, hiszen már ott kirajzolódik, hogy az adott evangélista milyen hangsúllyal kívánja bemutatni a Jézust körülvevő sokaságot. Nem mindegy ugyanis, hogy a tömeg tanúként, hallgatósággént, követőként vagy éppen szükségét szenvedőként lép be a történetbe. Ezek a kezdeti megjelenések előrevetíthetik azt a narratív és teológiai képet, amely később tovább bontakozik ki: hogyan reagál a sokaság Jézusra, milyen viszonyba kerül vele, és milyen szerepet játszik az események kibontakozásában. Az első találkozások tehát kulcsfontosságúak a „tömeg-karakter” megértésében, hiszen már ekkor megmutatkozik, hogy az evangélisták milyen képet rajzolnak a közösségi emberi válaszokról Jézus fellépésére. Már ezen a ponton elkülönül Lukács a másik két evangélistától, mert amíg Máté és Márk leírásában a tömeg Jézus körül jelenik meg először, addig Lukácsnál már hamarabb is, Jézus szolgálatának megkezdése előtt is előfordul az ὄχλος (*okhlos*) kifejezés. A Lukács 3,7-ben és 10-ben is használja, ahol Keresztelő János ténykedését írja le.

Máté evangéliuma

Máté evangéliumában a tömeg első kifejezett említése a 4,25-ben található, ahol az evangélista azt hangsúlyozza, hogy Jézust „nagy sokaság” követte Galileából, a Dekapoliszból, Jeruzsálemből, Júdeából és a Jordánon túlról. Ez az összegző leírás nem csupán egy történeti mozzanat, hanem narratív és teológiai funkciót is betölt: előkészíti a hegyi beszéd kontextusát, amely az evangélium egyik legnagyobb tanítási egysége. Turner szerint a 4,23-25 összegző szakasz átmenetet képez Jézus galileai szolgálatának kezdetétől a hegyi beszédhez.³¹ Az igehirdetés, a gyógyítások és a csodák említése együtt képez keretet Jézus szolgálatának: szavai és tettei egyaránt a mennyek országának hatalmát demonstrálják. A „nagy sokaság” megjelenése tehát közvetlenül összekapcsolódik Jézus tanítói tekintélyével, amelyet a hegyi beszédben nyilvánít ki. Kókai-Nagy szintén a hegyi beszéd közvetlen kontextusaként tárgyalja a tömeg megjelenését a Máté 4,25-ben.³² A tömeg itt nem pusztán hallgatóság, hanem a Máténál jellemző „nagy tanítási szekció” háttérét adja, amelyben a hegyi beszéd elhangzik, ők a megszólítottak. Turner szerint a tömeg Máténál köztes szerepet tölt be: nem azonos a Jézust ellenségesen szemlélő vallási vezetőkkel, de nem is tartozik az elkötelezett tanítványok köréhez.³³ A tömeg vonzódása Jézushoz sokszor a csodák miatt történik, de nyitva marad a kérdés, vajon tanítványsággá mélyül-e ez a követés.³⁴ Ezzel Máté előkészíti a hegyi beszédet, mint olyan tanítást, amely a tanítványoknak szól, de amelyet a tömeg is hallgat, és amely előtt ők is döntés elé kerülnek. Cousland rámutat, hogy Máténál a tömeg mindig háttérként jelenik meg Jézus tanítói szolgálatához, és különösen a hegyi beszéd esetében biztosítja annak keretét.³⁵ Az evangélista így a 4,25-ben a tömeg gyűlését nem pusztán eseménytörténeti mozzanatként, hanem narratív eszközként használja: a hegyi beszéd alaphelyzetét teremti meg. A tömeg jelenléte Jézus szavaival való szembesülést bizto-

³¹ Turner (2015) 161.o.

³² Kókai-Nagy (2007) 16kk

³³ Turner (2015) 161.o.

³⁴ Morris (1992) 90.o.

³⁵ Cousland (2001) 50.o.

sít, s egyben tanúsítja Jézus növekvő tekintélyét. Figyelemre méltó Kókai-Nagy nézőpontja, aki szerint a hegyi beszéd elején lévő boldog mondások hatására a tömeg tanítványi hallgatósággá, gyülekezetté formálódik.³⁶

Máté evangéliumában a tömeg első említésének a jelentőségét tehát az adja, hogy a hegyi beszéd közvetlen előzményeként és kontextusaként jelenik meg. A sokaság földrajzi kiterjedése Jézus szolgálatának univerzális jelentőségét emeli ki, miközben narratív szerepe az, hogy keretet adjon a tanítványokhoz intézett tanításnak. A tömeg Máténál köztes kategóriát képvisel: egyszerre hallgatóság, potenciális tanítványságra hívott közösség és Jézus isteni tekintélyének tanúja.

Márk evangéliuma

Márk evangéliumában a tömeg először a kapernaumi béna meggyógyításának elbeszélésében jelenik meg (Mk 2,1–12). Az evangélista itt olyan körülményt hangsúlyoz, amely egyszersmind pozitív és negatív szerepet is tulajdonít a sokaságnak. Lane rámutat, hogy a kapernaumi tömeg nem pusztán a Jézus iránti érdeklődés spontán kifejeződése, hanem közvetlenül a Márk 1,40–45-ben történt engedetlenség következménye.³⁷ A meggyógyított leprásnak Jézus kifejezetten megtiltja, hogy hírt adjon a csodáról (a messiási titok parancsa), ő azonban „széltében-hosszában híresztelte” (1,45). Ennek következtében Jézus nem térhetett be nyíltan a városokba, hanem pusztákra kényszerült, miközben „mindenünnen özönlöttek hozzá”. Ez az engedetlenség hozza létre azt a helyzetet, amelyben a tömeg először megjelenik: az ὄχλος (*okhlos*) már az első kapernaumi eseményekben a titok-parancs megszegésének melléktermékeként lép színre. A tömeg jelenléte ebben a perikópában egy negatívabb konnotációt kap: a bénát nem tudják Jézushoz vinni „a sokaság miatt”, ezért kell a tetőn át leeresztetni. Cousland is hangsúlyozza, hogy Márk realista ábrázolása szerint a tömeg gyakran akadályozza Jézushoz való hozzáférést, és már itt világossá válik, hogy az ὄχλος (*okhlos*) nem csupán passzív

³⁶ Kókai-Nagy (2007) 74.o.

³⁷ Lane (1974) 89.o.

hallgatóság, hanem olykor gátló tényező.³⁸ A narratív logika szerint tehát a tömeg jelenléte egy engedetlenség következménye, és már az első alkalommal akadályozza az embereket abban, hogy közvetlen kapcsolatba kerüljenek Jézussal. Ugyanakkor az akadályoztatás hozzájárult ahhoz, hogy a hit kifejeződésre jusson, amely hitet Jézus hivatkozási alapként említ a bűnbocsánat kinyilatkoztatásakor. (Márk 2,5)

Ezzel együtt Márk evangéliuma hangsúlyozza azt is, hogy Jézus nem fordul el a tömegtől, nem küldi el őket. Sőt, Lane szerint az elbeszélés nyitányában Jézus éppen a tömegnek tanít, „hirdette nekik az igét”, ami előrevetíti a tömeg későbbi szerepét, mint Jézus tanításának címzettje.³⁹ Itt jelenik meg először a kettősség: a tömeg egyszerre akadály⁴⁰ és hallgatóság, amelynek jelenlétében Jézus nyilvánosan kijelenti hatalmát. Ez a kijelentés pedig kulcsfontosságú: a bénának nem csupán a testi gyógyulást adja, hanem a bűnbocsánat elnyerését is. Ez Márk narratívájában az első nyílt kijelentése Jézus isteni tekintélyéről, hiszen a perikópa vitája („Ki bocsáthatja meg a bűnöket, ha nem egyedül Isten?” 2,7) világossá teszi, hogy Jézus önmagát Isten hatalmának hordozójaként mutatja be. A tömeg tehát – bár akadályozó tényezőként lép színre – mégis tanúja lesz annak a döntő krisztológiai kijelentésnek, amely Jézus isteni mivoltát nyilvánvalóvá teszi.

Márk evangéliumában tehát sajátosság, hogy a tömeg első megjelenése szorosan összefonódik a messiási titok parancsának megszegésével. Az engedetlenségből fakadó ὄχλος (*okhlos*) negatívabb funkciót tölt be, mivel akadályozza a bénát abban, hogy Jézushoz jusson. Ugyanakkor Jézus nem utasítja el őket, hanem éppen őket tanítja, és jelenlétükben hangzik el az első egyértelmű kijelentés isteni hatalmáról: a bűnök megbocsátásának tekintélyéről. Így már a tömeg első előfordulása is kettős jelleget hordoz: a hit akadálya és az isteni kijelentés tanúja.

³⁸ Cousland (2001) 42.o.

³⁹ Lane (1974) 93.o.

⁴⁰ Green, Brown, Perrin (2013) 670.o.

Lukács evangéliuma

A tömeg szerepe Keresztelő János mellett

Lukács evangéliumának sajátos szerkesztői döntése, hogy a „tömeg” (ὄχλος - *okhlos*) először nem Jézus nyilvános szolgálatában, hanem már Keresztelő János körül megjelenik. Míg Márk és Máté elbeszéléseiben a sokaság csakis Jézus hallgatóságaként lép színre, Lukács teológiai koncepciójában a nép már a pusztában, János hirdetése által szólíttatik meg. Ezáltal az ὄχλος (*okhlos*) nem pusztán Jézus szolgálatának háttere, hanem az üdvtörténet első döntési helyzetének részévé válik.

Lukács foglalkozik a legérzékenyebben Keresztelő János személyével, és az ő evangéliuma hangsúlyozza leginkább János különlegességét. Egyedül Lukács írja le a születésének háttértörténetét, és már ott több ponton párhuzamban áll János és Jézus.⁴¹ Lukács evangéliumának sajátos narratív megoldása, hogy Keresztelő János és Jézus alakját következetesen párhuzamos szerkesztésben mutatja be. A két születéstörténet szoros egymás mellé állítása nem csupán irodalmi eszköz, hanem teológiai állásfoglalás is: János jelentősége kétségtelen, ugyanakkor egész küldetése Jézusra irányul.⁴² Az anyagi bejelentés motívuma mindkettőjük esetében megjelenik (Zakariásnak, illetve Máriának adott isteni kijelentés formájában), s mindkét születés csodálatos körülmények között történik. János esetében a meddő szülők idős kora jelzi az isteni beavatkozást, míg Jézus esetében a szűzi fogantatás hangsúlyozza a természetfölötti eredetet. A prófétai küldetés megfogalmazása szintén párhuzamosan bontakozik ki: János esetében Zakariás éneke (Benedictus)⁴³, Jézus esetében Mária hálaéneke (Magnificat) és Simeon próféciája jelöli ki a történet teológiai irányát. Mindkettőjük születését öröm és közösségi reakció kíséri, de míg Jánosnál a rokonok és szomszédok örvendeznek, ami egy szűkebb kört takar, addig Jézusnál az anyagi ének és a pásztorok dicsőítése egy jóval tágabb perspektívát nyit. “Jézus javára billen az egyensúly, úgy-

⁴¹ Green (1997) 51.o.

⁴² Keener (1993) 189.o.

⁴³ Stuhlmacher (2017) 70.o.

hogy nem marad kétségünk afelől, a kettő közül ki a kiemelkedőbb.”⁴⁴ A gyermekkori összefoglalások is egymás párhuzamai: János „növekedett és erősödött lélekben” (Lk 1,80), míg Jézus „növekedett, erősödött, teljessé lett bölcsességgel” (Lk 2,40). E párhuzamok révén Lukács hangsúlyozza, hogy János és Jézus egyaránt Isten üdvtörténeti tervének részei, ám a szerepük nem azonos rangú: János a Messiás előfutára, Jézus pedig maga a Messiás, az isteni Fiú. A szerkesztésmód tehát kettős célt szolgál: egyrészt János prófétai jelentőségének kiemelését, másrészt Jézus Krisztus abszolút elsőbbségének teológiai alátámasztását. „Lukács azzal, hogy összehasonlítja Keresztelő Jánost és Jézust, nem vesz el János nagyságából. Inkább Jézus nagyságát maximalizálja.”⁴⁵

Stein hangsúlyozza, hogy János Lukácsnál az eszkatologikus próféta alakját ölti, aki egyben lezárja az ószövetségi korszakot és megnyitja az újat.⁴⁶ Bock értelmezésében János nem éles választóvonal, hanem átmenet: szolgálata a „pre-kérügma”, amely előkészíti a népet a közelgő üdvösség befogadására.⁴⁷ Green megfogalmazásában János fellépése és Jézus szolgálata párhuzamosan épül egymásra, mindkettő az üdvösség történetének szerves része, de mindig Jézus felsőbbségét hangsúlyozva.⁴⁸ Schnelle ezzel összhangban kiemeli, hogy János a „kezdet teológiájában” foglal helyet⁴⁹: papi származású prófétaként a megtérésre hívással és a keresztséggel olyan új kezdetet hirdet, amely Izrael történetének fordulópontját jelzi. A pusztai helyszín és a Jordán folyó szimbolikája ezt erősíti meg: ahogyan Izrael egykor átkelt a Jordánon, úgy a János keresztségében részesülők is egy új közösség kezdetére lépnek be.

Ennek fényében érdekes megfigyelni, hogy Lukács beszámol a Keresztelő Jánost körülvevő tömeg összetételéről. Elsősorban itt is Izrael kerül elő, mint célközönség. Ez nem csak abból látszik, hogy eb-

⁴⁴ Green (1997) 51.o.

⁴⁵ Stein (1993) 76.o.

⁴⁶ Stein (1993) 126.o.

⁴⁷ Bock (1994) 523.o.

⁴⁸ Green (1997) 159kk

⁴⁹ Schnelle (2009) 72.o.

ben a perikópában is egyértelmű szinonimaként szerepel a nép és a tömeg, hanem az Ábrahámra való hivatkozással⁵⁰ is ugyanezt erősíti. Ugyanakkor megjelennek vámszedők és katonák is, akiket a tömeg részeként, részegységként mutat be Lukács, de a társadalmi megítélésük alapján kissé kilógtak a népből. Egyedül Lukácsnál olvasható, hogy a tömeg, a vámosok és a katonák megszólítják Jánost: „Mit cselekedjünk?”⁵¹ Ez a párbeszéd János prófétai szolgálatának hatásosságát mutatja. Stein rámutat: a kérdés a valódi bűnbánat jele, amely konkrét etikai következményekben nyilvánul meg: a rászorulóknak iránti szolidaritásban, az igazságos gazdasági magatartásban és az erőszakról való lemondásban.⁵² Bock szerint a kérdés–válasz forma tipikusan lukácsi sajátosság (vö. ApCsel 2,37), ahol a tömeg közösségi módon reagál a hirdetett ígére. Green hangsúlyozza, hogy János tanítása itt már Lukács evangéliumának egyik központi témáját, a társadalmi felelősséget vetíti előre, amely később Jézus igehirdetésében is kulcsfontosságú lesz.⁵³ A tömeg nemcsak a megtérésre, hanem a messiási várakozásra is nyitott: „vajon nem János-e a Krisztus?”⁵⁴ Stein szerint ez nem pusztán narratív elem, hanem az evangélista saját korának problémájára adott reflexió, hiszen bizonyos körökben Jánost messiási tisztelettel övezték.⁵⁵ Bock értelmezésében Lukács világossá teszi: János csupán előhírnök, akihez való viszony meghatározza, hogyan fogadja majd valaki Jézust.⁵⁶ Schnelle pedig kiemeli, hogy Lukács a János–Jézus párhuzamot úgy szerkeszti meg, hogy János mindig Jézushoz képest értelmeződik: előfutár, de nem versenytárs.⁵⁷

A tömeg Lukács evangéliumában már Keresztelő János mellett színre lép. Ezzel az evangélista a népet nem Jézus szolgálata által, hanem már a pusztában, a megtérésre hívó próféta szaván keresztül

⁵⁰ Lukács 3,8

⁵¹ Lukács 3,10–14

⁵² Stein (1993) 133.o.

⁵³ Green (1997) 174.o.

⁵⁴ Lukács 3,15

⁵⁵ Stein (1993) 134.o.

⁵⁶ Bock (1994) 592.o.

⁵⁷ Schnelle (2009) 78.o.

szólítja döntésre. A tömeg egyszerre jelenik meg a bűnbánat és az etikai megújulás keresőjeként, ugyanakkor a félreértett messiási remények hordozójaként is. Lukács narratív koncepciójában a János melletti ὄχλος (*okhlos*) előképezi a Jézus körül gyülekező sokaság ambivalens reakcióit: a hallás, a csodálat, de olykor az elutasítás és a félreértés is jellemezheti. Ezáltal a nép története már János szolgálatában megkezdődik, s az üdvtörténetben aktív szereplővé válik.

A tömeg feltűnése Jézus mellett

Az ὄχλος (*okhlos*) Lukács-evangéliumában Jézus mellett először a 4,42-ben jelenik meg, s ez a nyitó előfordulás már jelzi a lukácsi hangsúlyt: a sokaság Jézust keresi, megtalálja, sőt „vissza akarja tartani” (κατεῖχον - *kateikhon*) őt a távozástól. Bock megjegyzi, hogy Lukács itt sajátos hangsúlyt tesz a pozitív fogadtatásra, a kapernaumi lakosok megpróbálják maradásra bírni Jézust. Ez éles ellentét a 4,28–29-ben leírt názáreti elutasítással; ezzel együtt Jézus missziója (a további városokban való igehirdetés) elsőbbséget élvez, s ezért továbbmegy (4,43). A szövegösszefüggésre rövid összefoglalót ad Liefeld is: az emberek igyekeztek őt visszatartani, hogy ne menjen el tőlük, ami a kedvező, befogadó tömegkép része.⁵⁸ Ezzel szemben Márk 1,45-ben a leprás engedetlenségének következménye, hogy a „nagy tömegek” miatt Jézus „nem mehetett nyilvánosan a városba”, hanem külterületeken maradt. Lukács tehát az első találkozásnál Jézus és a tömeg közt, egy kevésbé problematikus, inkább nyitott, kedvező viszonyt rajzol meg.⁵⁹

A következő kulcshely a Lk 5,1: itt a tömeg „ránehezedik” Jézusra (ἐπικειμαι - *epikeimai*). De nem gyógyulást követelő tolongással tesz ezt, hanem kifejezett szellemi érdeklődéssel: hogy „hallják Isten igéjét”. Bock exegézise szerint a ὄχλος (*okhlos*) itt „a kíváncsi sokaság”, amelynek „szorítása” (ἐπικειμαι - *epikeimai*) teszi indokolttá, hogy Jézus a partról kissé eltávolodva, a bárkából tanítson. A „τὸν

⁵⁸ Liefeld 874.o.

⁵⁹ Ezzel nem állítom, hogy Márk és Lukács ellentmondana egymásnak. Sokkal inkább arról van szó, hogy az egyébként homogénnek nem nevezhető tömeg megnyilatkozásainak melyik aspektusát emeli ki egyik és másik evangéliumi szerző.

λογον τοῦ θεοῦ” (*ton logon tou Theou*) kifejezés Lukácsnál hangsúlyos teológiai jelölő (forrásgenitívuszként: „az Istentől jövő szó”), amely Jézus tanításának tekintélyét és az Apostolok cselekedeteiben folytatódó ige-progreszsiót is előre jelzi.⁶⁰ A jelenet dramaturgiája (a tanításról azután a csodás halfogásra való átmenet) nem relativizálja a tömeg szerepét: éppen a hallgatni akaró sokaság környezetében bontakozik ki Jézus tanító és majd csodatevő tekintélye.

A Lk 5,15–16 újabb összefoglaló mondattal rögzíti a mintázatot: „egyre inkább terjedt a hír róla”, és „nagy sokaságok jöttek, hogy hallgassák és meggyógyuljanak”. Lukács itt is a „hallgatás” (*ἀκοῦειν - akoueiv*) célját teszi az első helyre, és mellé rendeli a gyógyulás igényét. Bock hangsúlyozza, hogy Lukács — Márkkal ellentétben — nem a mozgásteret korlátozó tömegnyomást részletezi, hanem a Jézus-iránti nyitott fogadtatást és az ige-gyógyítás párosát foglalja össze; Márk megjegyzi, hogy a tolongás miatt Jézus nem is mehet be a városokba (Mk 1,45), Lukács ehelyett a hírvivő „közbeszéd” (*διήρχετο - diērkheto*) dinamikájára és a kettős vonzerőre (hallani-gyógyulni) fókuszál.⁶¹ Stein ugyanígy értelmezi a hangsúlyt: Lukács „a prédikáló szolgálatot a gyógyító szolgálat elé helyezi”, és a tömeg pozitív reakcióját emeli ki mint visszatérő lukácsi motívumot.⁶² Green e perikópa narratív funkcióját abban látja, hogy a 4,31–5,16 szakasz egymásra fűzött epizódjai — köztük a „sokaságok” gyűlése „hallgatni és gyógyulni” — az új helyzetet tematizálják, és ismétlődő motívumokkal (hírnév terjedése; szó és tett; a pusztába való visszahúzódás) adják meg Jézus szolgálatának arculatát.⁶³

Lukácsnál tehát a tömeg legelső Jézus-melletti megjelenése nem annyira akadályként, hanem jóindulatú, megtartani kívánó közegként tűnik fel. Az 5,1-ben a „szorítás” oka az igehallgatás vágya; az 5,15–16 pedig normává emeli, hogy „hallgatni és gyógyulni” jönnek. Ez a profil érezhetően pozitívabb, mint a Márknál látható, mozgásszabadságot korlátozó tömegdinamika. Lukácsnál a sokaság elsősor-

⁶⁰ Bock (1994) 807.o.

⁶¹ Bock (1994) 846.o.

⁶² Stein (1993) 173.o.

⁶³ Green (1997) 220.o.

ban a tanítás és a gyógyítás címzettje, s e kettős vonzerő a misszió kibomlásának kezdő akkordja.

A tömeg karaktere a szinoptikus evangéliumokban

A tömeg karakterének megrajzolását elsősorban a Jézushoz fűződő viszony alapján lehet elvégezni. Viszont nem könnyű feladat, mert az evangéliumokban a „reakcióik a csodálattól és dicsőítéstől az ambivalencián át egészen az ellenségességig terjednek. Ők az el nem kötelezett emberek tömegét képviselik, és Jézusnak meg kell küzdenie a lojalitásukért az írástudókkal, a farizeusokkal, a főpapokkal és más csoportokkal szemben.”⁶⁴

A tömeg karaktere Máténál

Máté evangéliumában a tömeg visszatérő és teológiailag jelentős szereplő. A narratívában nem pusztán háttérként funkcionál, hanem olyan közösségként, amely Jézus személyére és szolgálatára reagál. A kommentárok alapján világosan kirajzolódik, hogy Máténál a tömeg karakterét elsősorban a követés, a hallgatás, az ámulat és az Isten dicsőítése határozza meg. Mindez annak a lehetőségét hordozza magában, hogy a tömegből valódi tanítványság formálódhat, ha elkötelezetten követik Jézust.

Máténál a tömeg első aktív cselekvése a „követés” (ἀκολουθεῖν - *akolouthēin*). Már a 4,25-ben „nagy sokaság követte” Jézust, s ez a mintázat ismétlődik a későbbi jelenetekben is (8,1; 12,15; 19,2; 20,29). France hangsúlyozza, hogy a követés nem feltétlenül jelent tanítványságot: inkább Jézus tekintélyének és vonzerejének jele, a nép széles körű nyitottsága az ő személyére.⁶⁵ Blomberg⁶⁶ és Carson⁶⁷ szintén figyelmeztetnek, hogy a tömeg követése nem azonos az elkötelezett tanítványi út megkezdésével. Így a tömeg karaktere Máténál köztes kategóriát képvisel: jelen van Jézus körül, de a mélyebb válasz nyitott marad. A tömeg alapvető reakciója Máténál az, hogy hallgatja Jézust

⁶⁴ Harrington (2010) 41.o.

⁶⁵ France (2007) 194.o.

⁶⁶ Blomberg (1992) 92.o.

⁶⁷ Carson (1984) 122.o.

és álmélkodik szavain. A hegyi beszéd zárásánál „álmélkodott a sokaság az ő tanításán”⁶⁸ (7,28), a 22,33-ban pedig ismét elámulnak szavain. Turner szerint az ámulat (ἐκπλήσσεσθαι - *ekplēssesthai*, θαυμάζειν - *thaumazein*) visszatérő jellemzője a mátéi sokaságnak: a hallgatásból fakadó döbbenet Jézus tekintélyét emeli ki.⁶⁹ Cousland részletesen bemutatja, hogy a tömeg mindig az isteni hatalomra adott érzelmi válaszokat képviseli: az ámulat a Jézushoz való viszony „prelűdje”, amely azonban még nem jelent megértést vagy elköteleződést.⁷⁰

A csodákra adott reakciók Máténál a tömeg karakterének kulcselemei. A 9,8-ban, amikor Jézus meggyógyítja a bénát és kijelenti bűnei bocsánatát, „félelem fogta el a sokaságot, és dicsőítették Istent, aki ilyen hatalmat adott az embereknek”. Hasonló mintázat figyelhető meg a 15,31-ben is: a gyógyítások nyomán „a sokaság elámult ... és dicsőítette Izráel Istenét”. Cousland szerint a mátéi tömeg sajátossága, hogy a csodák után nem pusztán ámul, hanem teológiai tartalmú doxológiával válaszol. Ezáltal a tömeg karaktere Máténál nem egyszerűen emocionális, hanem vallási és liturgikus: a csodák tanúiként Isten dicsőítőivé válnak.⁷¹

Máté narratívájában a tömeg Jézust gyakran prófétának vagy „Dávid fiának” nevezi. Carson megjegyzi, hogy ezek a címek egyszerre fejeznek ki tiszteletet és korlátozottságot: a tömeg tiszteli Jézust, de sokszor nem érti meg valódi messiási identitását.⁷² Cousland szerint a tömeg krisztológiai megnyilatkozásai éppen azért fontosak, mert Máténál Jézushoz való viszonyukban egyszerre van jelen a felismerés és a félreértés.⁷³

Máténál a tömeg politikai erőként is megjelenik. Az a motívum, hogy a vezetők „félnek a sokaságtól” többször is megjelenik (14,5;

⁶⁸ A tömeg Jézus tanítása alatt biztosan változott. Jézus szavai nem csak a hozzáállásukra lehetett hatással, de a létszám is változhatott az erős megfogalmazások következtében (v.ö.: János 6,60-66). Így nem teljesen ugyanaz a tömeg, sem összetételében, sem lelkiségében, mint ami a hegyi beszéd kezdetén jelen volt.

⁶⁹ Turner (2015) 246.o.

⁷⁰ Cousland (2001) 128.o.

⁷¹ Cousland (2001) 134.o.

⁷² Carson (1984) 364.o.

⁷³ Cousland (2001) 198.o.

21,46; 26,5), mert Jézus népszerűsége akadályozza őket szándékaik megvalósításában. France hangsúlyozza, hogy ez a félelem a tömeg karakterének fontos vonása: a nép támogatása Jézus mellett politikai védőerőként is működik, amelyet a vallási vezetők kénytelenek figyelembe venni.

A mátéi tömeg karakterét tehát néhány alapvető vonás jellemzi: követi Jézust, hallgatja tanítását, álmélkodik, a csodákra félelemmel és Isten dicsőítésével reagál, krisztológiai címekkel illeti, ugyanakkor sokszor nem érti teljesen az ő valódi identitását. Emellett politikai tényezőként is számottevő. Mindezek alapján a mátéi tömeg egy pozitív, de ambivalens közösség, amely Jézus tekintélyét tanúsítja, de amelynek reakciói még nem jelentik a tanítványság mélyebb elköteleződését, inkább csak annak lehetőségét.

A tömeg karaktere Márk evangéliumában

Márk evangéliumában a tömeg különösen hangsúlyos és egyben ambivalens szereplő. A kommentárok egyetértenek abban, hogy a sokaság nem pusztán háttérrel ad Jézus működéséhez, hanem aktív tényezőként befolyásolja az események menetét. Karakterét elsősorban a fizikai közelségből fakadó akadályozás, a Jézus iránti csodálkozás és lelkesedés, valamint a félreértések és manipulálhatóság kettőssége határozza meg. Márk evangéliumának egyik sajátossága, hogy realista módon ábrázolja a tömeg testi jelenlétét. A bénát például „a sokaság miatt” nem tudják Jézushoz vinni, ezért a tetőn keresztül kell leereszteni (2,4). France kiemeli, hogy ez a jelenet nemcsak Jézus népszerűségét, hanem a tömeg akadályozó szerepét is bemutatja.⁷⁴ A 3,9-ben Jézus csónakot tart készenlétben, nehogy „összenyomja a sokaság”, a 3,20-ban pedig a tömeg olyan nyomást gyakorol, hogy Jézusnak és tanítványainak „még enni sem volt idejük”. A tömeg karakterének szerves része ez a fenyegető közelség, amely ugyan Jézus iránti kíváncsiságból fakad, de egyben korlátozza is szolgálatát. A Jairus-történetben a tanítványok szava, miszerint „a sokaság szorongat és összenyom”(5,31), újabb bizonyíték arra, hogy a tömeg Márk-

⁷⁴ France (2002) 121.o.

nál valóságos fizikai akadály. Cousland szerint ezek a részletek kifejezetten Márk narratív stílusához tartoznak: Máté hajlamos elhagyni az ilyen realista tömegleírásokat, ezzel is homogenizálva a sokaságot.⁷⁵ Bár a tömeg sokszor akadályoz, ugyanakkor lelkesedéssel és ámulattal reagál Jézus szavaira és tetteire. A 2,12-ben, a béna gyógyítása után „mindnyájan elámultak és dicsőítették Istent, mondván: „sohasem láttunk ilyet”. Hasonló reakció jelenik meg a 7,37-ben: „mindent jól cselekedett”. Stein hangsúlyozza, hogy ezek az elismerések a tömeg részéről Jézus isteni hatalmát teszik nyilvánvalóvá, még ha gyakran a csodák látványára korlátozódnak is.⁷⁶ Az 1,27-ben a tanítás hallatán is „megdöbbennek”, mert hatalommal tanít. Így a márki tömeg karakteréhez is hozzátartozik az ámulat és a dicsőítés, amelyben Jézus hatalma nyilvánossá válik. Lane azt az álláspontot képviseli, hogy a tömeg reakciói felszínesek maradnak: elsősorban a gyógyulás és a csodák vonzzák őket, nem pedig a tanítványság mélyebb követelményei.⁷⁷ A 6,53–56 szakaszban a sokaság odasiet Jézushoz, hogy legalább ruhája szegélyét érintsék, ami a hit helyett inkább népi jámborságot és csodavárást mutat. A tömeg tehát nem teljesen érti Jézus üzenetét, reakciói inkább emocionálisak, mint teológiailag elmélyültek.

Márk narratívájában a tömeg nemcsak lelkesedő és ámuló, hanem könnyen manipulálható is. A passió történetében a főpapok ráveszik a sokaságot, hogy inkább Barabbást válasszák Jézus helyett, és kiáltják: „Feszítsd meg őt!” (15,11–15). Ez a jelenet jól mutatja a tömeg amorf jellegét: ugyanaz a sokaság, amely korábban Jézust kereste és csodálta, most ellene fordul. Így a tömeg karaktere Márknál nemcsak ambivalens, hanem végső soron döntésképtelen és befolyásolható.

Márk evangéliumában a tömeg karakterét az ambivalencia határozza meg. Egyfelől tódul, szorongat és akadályoz, szinte fenyegető közelségben van Jézushoz; másfelől ámulattal hallgat, dicsőíti Istent és elismeri Jézus hatalmát. Ugyanakkor reakciói többnyire felszínesek, csodavárásból fakadnak, és könnyen manipulálhatóak, aminek

⁷⁵ Cousland (2001) 43.o.

⁷⁶ Stein (2008) 122.o.

⁷⁷ Lane (1974) 99.o.

legdrámaibb jele a passióban történő ellene fordulás. A márki tömeg tehát realista, dinamikus és kiszámíthatatlan szereplő, amely egyszerre tanúja Jézus hatalmának és akadály a vele való valódi találkozásnak.

A tömeg karaktere Lukács evangéliumában

Lukács evangéliumában a tömeg szinte állandó szereplő, amely Jézus nyilvános szolgálatát végigkíséri. Karaktere itt különösen sokszínű: egyszerre jellemzi a hallás és gyógyulás iránti vágy, az ámulat és Isten dicsőítése, de ugyanakkor az elutasítás, a félreértés és a manipulálhatóság is. A kommentárok alapján a lukácsi tömeg nem homogén, hanem sokféle reakcióban mutatja meg, miként válik Jézus hatásának tükörképévé. A tömeg egyik alapvető jellemzője, hogy Jézust hallgatni és tőle gyógyulást nyerni akar. A 6,17–19-ben a sokaság „azért jött, hogy hallgassa őt és meggyógyuljon”, sőt „meg akarták érinteni, mert erő áradt ki belőle, és mindenkit meggyógyított”. Bock⁷⁸ és Stein⁷⁹ hangsúlyozzák, hogy a hallás és a gyógyulás kettőse Lukácsnál programatikusan összetartozik: a tömeg nem csupán a csodák látványát keresi, hanem az Isten igéjét akarja hallani. Ugyanez jelenik meg a 8,45-ben, ahol a tanítványok mondják: „a sokaság szorongat és összenyom” – Jézus körül itt is a testi közelség és az érintés iránti vágy a meghatározó. A lukácsi tömeg gyakran ámulattal és félelemmel reagál Jézus tetteire, amelyhez rendszerint Isten dicsőítése társul. A 4,36-ban a démonűzés után „ámulat fogta el mindnyájukat”, az 5,26-ban „félelem fogta el őket, és dicsőítették Istent”, a 7,16-ban pedig a naini ifjú feltámasztásakor így kiáltanak: „nagy próféta támadt közöttünk, és meglátogatta Isten az ő népét”. Green értelmezése szerint ezek a doxológiák a tömeg karakterét nem emeli a tanítványokkal egyenrangúvá, nem feltétlenül jelzi a hitüket, mégis a reakciójukban Isten munkáját ismerik el.⁸⁰ A 18,43-ban a vak Bartimeus meggyógyításakor az egész nép dicsóíti Istent, ami jól mutatja, hogy a tömeg nem egyszerűen csodálkozik, hanem teológiai választ ad. Ugyanak-

⁷⁸ Bock (1994) 846.o.

⁷⁹ Stein (1993) 195.o.

⁸⁰ Green (1997) 243.o.

kor Lukácsnál is előfordul, hogy a tömeg fizikai jelenléte olykor akadályt is jelent. A 8,19-ben Jézus anyja és testvérei „nem tudtak hozzáférni a sokaság miatt”, a 8,45-ben pedig kifejezetten arról van szó, hogy a tömeg „szorongat és összenyom”. Stein megjegyzi, hogy ezek a részletek reális képet adnak arról, hogyan vált Jézus környezete túlszűfoltta, s hogyan nehezedett rá a népszerűség terhe.⁸¹ A tömeg karakteréhez tehát hozzátartozik a zsúfoltság és a Jézushoz való hozzáférés akadályozása is. A lukácsi tömeg nem mindig reagál pozitívan. Názáretben Jézus tanítását hallva a zsinagógában „haragra gerjedtek mindnyájan” és ki akarták űzni őt (4,28–29). Később, a 11,29-ben Jézus „gonosz nemzedéknek” nevezi őket, mert jelet követelnek. A 8,37-ben a gadaraiak tömege kéri Jézust, hogy távozzon. A tömeg Lukácsnál sem riválisa, sem egyértelmű támogatója Jézusnak: reakcióik a hit és a hitetlenség határán mozognak, sokszor bizonytalanok vagy elutasítóak. Ez mutatja, hogy a tömeg karaktere Lukácsnál is ambivalens: képes Isten dicsőítésére, de ugyanúgy az elutasításra is. Egyfelől hallani akarja Jézust, gyógyulást keres, és gyakran ámulattal, félelemmel és Isten dicsőítésével reagál. Másfelől azonban nyomást gyakorol, akadályozza a Jézushoz való hozzáférést, és bizonyos helyzetekben elutasítja őt. Így a lukácsi tömeg egyszerre az isteni hatalom tanúja és a hitetlenség, illetve a bizonytalanság hordozója. Karakterében egyszerre van jelen a nyitottság, a lelkesedés és az elutasítás.

A tömeg karakterének közös és eltérő jegyei a szinoptikus evangéliumokban

A tömeg mindenütt Jézus hatásának tükre, ugyanakkor a szinoptikusok narratívájában betöltött szerepe és hangsúlyai evangélistánként eltérnek.

Közös jegyek

A szinoptikusok közös vonása, hogy a tömeg Jézushoz tódul, gyakran olyan mértékben, hogy az események menetének alakító tényezőjévé válik. Máté, Márk és Lukács egyaránt hangsúlyozzák, hogy a

⁸¹ Stein (1993) 346.o.

sokaság hallgatni akarja Jézust és gyógyulást keres (vö. Mt 4,25; Mk 3,9–10; Lk 6,17–19). Mindhárom evangéliumban visszatérő reakció a csodálkozás és ámulat (Mt 7,28; Mk 1,27; Lk 4,36), valamint az Isten dicsőítése (Mt 9,8; Mk 2,12; Lk 7,16; 18,43). Ezzel a tömeg kollektív tanúként jelenik meg Jézus isteni tekintélyének nyilvánosságában. Közös vonás az is, hogy a tömeg nem azonos a tanítványi körrel: jelenléte szélesebb, heterogénebb közösséget jelöl, amelyben sokan csupán a csodák miatt vonzódnak Jézushoz, de nem értik vagy nem vállalják a tanítványság mélyebb követelményeit. A kommentárok hangsúlyozzák, hogy a tömeg „követése” nem egyenlő az elkötelezett tanítványsággal.

Különbségek és sajátosságok

Máté evangéliumában a tömeg leginkább pozitív, de stilizált karaktert kap. Nem akadályozó és fenyegető erőként jelenik meg, hanem Jézus tanításának és csodáinak hallgatóságaként, amely követ, álmélkodik és Isten dicsőítésével reagál. Teológiai jelentősége, hogy a doxológia címzettje sokszor kifejezetten „Izrael Istene” (Mt 9,8; 15,31), ami a nemzeti és üdvtörténeti dimenziót erősíti. A mátéi tömeg ugyanakkor köztes kategória: nem ellenség, de nem is az elkötelezett tanítványok közössége.

Márk evangéliumában a tömeg karaktere realista és ambivalens. A sokaság testi közelsége gyakran akadályozó: összenyomja Jézust (3,9), nem engedi enni (3,20), a bénát a tetőn át kell Jézushoz vinni „a tömeg miatt” (2,4). Ugyanakkor Jézus tetteire ámulattal és Isten dicsőítésével reagálnak (2,12; 7,37). Meg kell jegyezni azonban, hogy Márk sehol nem említi, hogy a tömeg bűnbánattal és megtéréssel fordult volna Jézushoz.⁸² A márki tömeg sajátossága az akadályozás és a lelkesedés kettőssége: egyszerre mutatja Jézus hatalmának nyilvánvaló vonzását és a félreértés, valamint a manipulálhatóság veszélyét (15,11).

Lukács evangéliumában a tömeg karaktere szociális és etikai hangsúlyt kap. Nemcsak gyógyulni akar, hanem hallani Isten ígését

⁸² Edwards (2002) 74.o.

(5,1; 6,17–19). Reakcióit az ámulat, a félelem és az Isten dicsőítése jellemzi (7,16; 18,43), ugyanakkor itt találkozunk a legélesebb elutasítással is: Názáretben ki akarják űzni Jézust (4,28–29), a gadaraiak pedig kéri, hogy távozzon (8,37). Lukácsnál a tömeg egyszerre a nyitottság és az elutasítás közössége, amelyben az etikai felelősség kérdései is felmerülnek.

A szinoptikusok közös képe szerint a tömeg Jézus tekintélyének tanúja, amely hallgat, ámul és Isten dicsőítésével reagál. A három evangélium összevetése megmutatja, hogy a tömeg karaktere nem egységesen pozitív vagy negatív, hanem minden esetben a Jézusra adott emberi válaszok sokféleségét testesíti meg.

Jézus viszonya a tömeghez a szinoptikus evangéliumokban

A szinoptikus evangéliumok tanúsága szerint Jézus és a tömeg kapcsolata egyszerre jellemezhető közelséggel és távolságtartással. Jézus sosem fordítja el magától a sokaságot, hanem tanítja őket, könyörületet gyakorol irántuk és áldozatot hoz értük. Ugyanakkor világos határt von közte és a tömeg között, mind a tanítványok kiválasztása, mind a személyes elvonulás, mind pedig a mélyebb kinyilatkoztatások terén. Ez a kettősség Jézus szolgálatának egyik kulcsényezője.

Jézus rendszeresen a tömeghez fordul tanításával. Márk 2,2 szerint „sokan gyűltek össze, úgyhogy még az ajtó előtt sem fértek el; és hirdette nekik az igét”. Ez programadó jelenet, amelyben Jézus nyilvánosan a sokaságot szólítja meg, nem csak a tanítványokat. A kenyérszaporítás elbeszéléseiben (Mk 6,34; Mt 14,14; Lk 9,11) Jézus a tömegre tekintve „megszánta őket”, mert „olyanok voltak, mint a pásztor nélküli juhok”; ezért tanította őket és meggyógyította betegeiket. Jézus irgalma a tömeg felé kulcsfontosságú: a közösségvállalás az evangéliumi krisztológia szerves része. A tömeggel való közösségvállalás különösen hangsúlyos Márk 3,32–34-ben, ahol Jézust anyja és testvérei keresik, de ő a körülötte ülő sokaságra tekintve mondja: „Íme, az én anyám és testvéreim!”. Cranfield értelmezése szerint Jézus itt a tömeget a családi közösség metaforájába vonja be, feltéve,

hogy hallgatják és cselekszik Isten akaratát.⁸³ Ez a gesztus a tömeg felé irányuló befogadás jele, amely ugyanakkor feltételhez kötött: az igazi közelséget az engedelmes hallgatás jelenti. Jézus nemcsak tanítja a tömeget, hanem konkrét áldozatot is hoz értük. Márk 3,20-ban az evangélista megjegyzi: „ismét összegyűlt a sokaság, úgyhogy még nem is ehettek.” France⁸⁴ és Cranfield⁸⁵ rámutatnak, hogy ez a rövid megjegyzés teológiai súlyú: Jézus a saját szükségleteit háttérbe szorítja, hogy a tömeg igényeire figyeljen. Ez a jelenet a szolgálat önfeláldozó jellegét emeli ki, amely Jézus működésének egyik alapvonása.

Bár Jézus a tömeg felé fordul, ugyanakkor tudatosan el is különül tőle. Márk 4,1-ben a sokaság szorongatása miatt csónakba száll, hogy biztonságos távolságból taníthassa őket. Ez a mozzanat jól illusztrálja Jézus kontrollját a helyzet felett: miközben elérhető marad, a fizikai távolság eszközével őrzi saját szolgálatának rendjét. Lukácsnál Jézus gyakran elvonul imádkozni (pl. Lk 5,16; 6,12), ami szintén a tömegtől való eltávolodást jelzi.

Jézus nemcsak magát különíti el a tömegtől, hanem a tanítványokat is. A példázatok értelmezését „külön nekik” adja meg (Mk 4,10–12; Mt 13,10–17; Lk 8,9–10). Morris szerint ez az elkülönítés a tanítványság és a tömeg közötti alapvető különbséget hangsúlyozza: míg a tömeg hallgat és reagál, a tanítványok mélyebb megértésre hívtak.⁸⁶ Stein hozzáteszi, hogy a példázatok ilyen differenciált használata Lukácsnál különösen élesen választja el a hallgató tömeget és a tanítványi közösséget.⁸⁷

Jézus viszonya a tömeghez kettős. Egyfelől tanítja őket, közösséget vállal velük, sőt áldozatot hoz értük: irgalma és könyörülete nyilvánvaló minden olyan jelenetben, ahol a tömeg gyógyulásért és tanításért járul hozzá. Másfelől azonban egyértelműen el is különül tőlük: fizikai távolságot tart, amikor szükséges, külön magyarázza a példázatokot a tanítványoknak, és elvonul, hogy kapcsolatát az Atyával

⁸³ Cranfield (1959) 146.o.

⁸⁴ France (2002) 165.o.

⁸⁵ Cranfield (1959) 133.o.

⁸⁶ Morris (1992) 339.o.

⁸⁷ Stein (1993) 245.o.

ápolja. Jézus és a tömeg kapcsolata tehát a közelség és a távolság feszültségében áll: egyszerre nyitott befogadás és következetes elkülönítés. Ez a dinamika mutatja, hogy Jézus számára a tömeg nem cél önmagában, hanem olyan közeg, amelyet Isten országának tanúságává tesz, de amelyben a valódi tanítványságra mindig külön hív.

Konklúzió

A szinoptikus evangéliumok tömegábrázolása világosan megmutatja, hogy a ὄχλος nem pusztán narratív háttér, hanem teológiai jelentéssel telített szereplő. A tömeg egyszerre tanúja Jézus hatalmának és akadálya a vele való valódi találkozásnak. Máténál a sokaság stilizált, többnyire pozitív közeg, amely hallgatja, követi és krisztológiai címekkel illeti Jézust, de amely reakcióiban sokszor nem jut el a mélyebb tanítványságig. Márknál a tömeg realista és ambivalens: egyszerre lelkesedő és akadályozó, Isten dicsőítésére hajló, ugyanakkor könnyen manipulálható, s végül Jézus ellen fordul. Lukácsnál a tömeg szociális és etikai hangsúllyal jelenik meg: hallani akarja Isten igéjét, reagál ámulattal és dicsőítéssel, de ugyanakkor az elutasítás lehetőségét is magában hordozza. A közös kép mégis az, hogy a tömeg Jézus tekintélyének nyilvános tanúja. Az evangélisták szerint Jézus nem fordul el tőle: tanítja, könyörületet gyakorol iránta, és áldozatot hoz érte. Ugyanakkor világosan elkülöníti magát tőle, s külön a tanítványokat is, akik mélyebb megértésre hívtak. Ez a kettősség – közelség és távolság, befogadás és elkülönítés – mutatja meg a tömeg szerepének lényegét: benne az emberiség sokféle válasza jelenik meg a Messiással való találkozásra. A szinoptikus evangélisták tehát a tömeg figuráján keresztül nem csupán történeti helyzeteket ábrázolnak, hanem teológiai reflexiót is nyújtanak. A tömeg egyszerre hordozza a nyitottság és a félreértés, a lelkesedés és az elutasítás lehetőségét. Ezáltal az „ὄχλος” a narratívában a döntés helyszínévé válik: szembesíti az olvasót azzal a kérdéssel, hogyan reagál ő maga Jézus Krisztus személyére és üzenetére.

Felhasznált irodalom

- Balázs, Károly *Újszövetségi Szómutató Szótár*, elérhető online: <https://bibliatanulmanyozas.bibliatarsulat.hu/ujszovetsegiszomutato/>
- Beekes, Robert S. P. – van Beek, Lucien. *Etymological Dictionary of Greek*. Brill, Leiden – Boston, 2010.
- Blomberg, Craig L. *Matthew: An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture*. Holman Reference, Nashville, 1992.
- Bock, Darrell L. *Luke 1:1–9:50*. Baker Academic, Grand Rapids, 1994.
- Carson, D. A. – Moo, Douglas J. *Bevezetés az Újszövetségbe*. Harmat Kiadó, Budapest, 2004.
- Carson, D. A. – Wessel, Walter W. – Liefeld, Walter L. *Matthew, Mark, Luke*. In: *The Expositor's Bible Commentary*, Vol. 8. Zondervan, Grand Rapids, 1984.
- Cousland, J. R. C. *The Crowds in the Gospel of Matthew*. Brill, Leiden – Boston – Köln, 2001.
- Cranfield, C. E. B. *The Gospel according to St Mark: An Introduction and Commentary*. Cambridge University Press, Cambridge, 1959.
- Edwards, James R. *The Gospel according to Mark*, Eerdmans, Grand Rapids, 2002.
- France, R. T. *The Gospel of Matthew*. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 2007.
- France, R. T. *The Gospel of Mark*. Eerdmans, Grand Rapids – Cambridge, 2002.
- Gnilka, Joachim. *Az Újszövetség teológiája*. Szent István Társulat, Budapest, 1994.
- Green, Joel B. *The Gospel of Luke*. Eerdmans, Grand Rapids, 1997.
- Györkösy, Alajos – Kapitánffy, István – Tegyei, Imre (szerk.). *Ógörög–magyar nagyszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.
- Henderson, Suzanne Watts. *Christology and Discipleship in the Gospel of Mark*. Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Josephus Flavius. *A zsidó háború*. Bibliaiskolák Közössége, Budapest, 1990.
- Keener, Craig S. *The IVP Bible Background Commentary*, InterVarsity Press, Downers Grove, 1993.
- Kostenberger, Andreas J. – Goswell, Gregory. *Biblical Theology: A Canonical, Thematic, and Ethical Approach*. Crossway, Wheaton, 2023.
- Kókai-Nagy, Viktor. *A Hegyi Beszéd*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007.
- Lane, William L. *The Gospel of Mark*. Eerdmans, Grand Rapids, 1974.

Liddell, Henry George – Scott, Robert. *Greek-English Lexicon*. Clarendon Press, Oxford, 1940 (rev. ed.).

Morris, Leon *The Gospel according to Matthew*, Eerdmans, 1992.

Schnelle, Udo. *Theology of the New Testament*. Ford. M. Eugene Boring. Baker Academic, Grand Rapids, 2009.

Stein, Robert H. *Luke: An Exegetical and Theological Exposition of Holy Scripture*. Holman Reference, Nashville, 1993.

Stuhlmacher, Peter. *Az Újszövetség bibliai teológiája I*. Harmat Kiadó, Budapest, 2008.

Tenney, Merrill C. *Újszövetségi bevezető*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1992.

Thayer, Joseph H. *Greek-English Lexicon of the New Testament*. American Book Company, New York, 1889.

Turner, David L. – Bock, Darrell L. *Matthew, Mark*. Tyndale House Publishers, Wheaton, 2006.